

Arviointikertomus

2023

Tiivistelmä

Aluevaltuusto 17.6.2024

Pohde

Pohjois-Pohjanmaan
hyvinvointialue

Tarkastuslautakunta

Hyvinvointialuelain 125 §:n mukaan

- Aluevaltuusto asettaa tarkastuslautakunnan hallinnon ja talouden tarkastuksen sekä arvioinnin järjestämistä varten.
- Tarkastuslautakunnan tehtävänä on mm.
 - Arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnan ja talouden tavoitteet hyvinvointialueella ja hyvinvointialuekonsernissa toteutuneet ja onko toiminta järjestetty tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla.
 - Arvioida talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä taloussuunnitelmassa asetettujen tavoitteiden ja toimenpiteiden riittävyttä talouden tasapainotuksen kannalta.
- Tarkastuslautakunnan arvioinnin tulokset esitetään vuosittain arviointikertomuksessa sekä muissa raporteissa tilikauden aikana.
- Arviointikertomus käsitellään aluevaltuustossa tilinpäätöksen yhteydessä.
- Aluehallitus antaa aluevaltuustolle lausunnon toimenpiteistä, joihin arviointikertomus antaa aihetta.

Tarkastuslautakunnan arviointitoiminta

- Tarkastuslautakunnan arviointitoiminta on suunnitelmallista ja se perustuu tarkastuslautakunnan hyväksymään valtuustokauden kattavaan arviointiohjelmaan, jota tarkennetaan vuosittain arviointisuunnitelmaksi.
- Arviointiaiheet valitaan hyvinvointialueen strategian ja aluevaltuuston määrittelemien taloudellisten ja toiminnallisten tavoitteiden pohjalta siten, että arvioinnit keskittyvät talouden, toiminnan sekä asukkaiden, asiakkaiden ja potilaiden kannalta olennaisiin kysymyksiin.
- Talousarviossa esitettyjen keskeisten tavoitteiden toteutuminen arvioidaan vuosittain, samoin kuin talouden tasapainotuksen toteutuminen ja talouden tilan arviointi hyvinvointialueella ja hyvinvointialuekonsernissa.
- Tarkastuslautakunta hyväksyi arviointityötä ohjaavat arviointiperiaatteet 16.8.2023.
- Arvioinneissa käytetään monipuolisesti eri tietolähteitä. Monipuolisella tietojen keruulla pyritään varmistamaan riittävän laaja ja objektiivinen käsitys arviointiaiheesta. Keskeisiä tietolähteitä ovat:
 - Arviointitilaisuudet
 - Tilinpäätös- ja toimintakertomustiedot
 - Osavuosikatsaukset ja muut seurantaraportit
 - Asiakirja-aineistot sekä verkkosivuilta ja tietojärjestelmistä saadut tiedot
 - Asiakas- ja asukaspalautteet
 - Valtakunnalliset selvitykset ja vertailutiedot
 - Haastattelut ja kyselyt
- Tarkastuslautakunta on saanut käyttöönsä pääosin kaikki pyytämänsä tiedot ja materiaalit.

Arviointisuunnitelma 2023

- Aluevaltuuston asettamien toiminnan ja talouden tavoitteiden arviointi
- Talouden tuottavuus- ja taloudellisuusohjelman toteutuminen
- Talousarvio 2024 ja taloussuunnitelma 2024-2025
- Omistajaohjaus
- Hankinnat
- Päihde- ja mielenterveysasiakkaiden palvelut
- Asiakas- ja potilasturvallisuus
- Lasten, nuorten ja perheiden palvelut
- Oppilas- ja/tai opiskeluhuoltopalvelut (yhteisarviointi Oulun kaupungin tarkastuslautakunnan kanssa)

Keskeisiä myönteisiä havaintoja arviointikaudelta

- Talouden ennustaminen vuonna 2023 onnistui hyvin.
- Toimialueilla ja eri hankkeissa on tehty aktiivista kehittämistyötä vuonna 2023.
- Talouden tasapainottamisen toimeenpanon suunnittelu on tehty yksityiskohtaisesti laatimalla jokaisesta toimenpiteestä oma työsuunnitelma ja vaikutusten arviointi.
- Kansallisesti verrattuna Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen taloudellinen tulos on verrokkien joukossa hyvä. Vuoden 2023 asukaskohtainen tilikauden alijäämä oli -173 euroa. Alijäämä oli yksi hyvinvointialueiden pienimmistä.
- Talousarvion, sote-järjestämissuunnitelman ja talouden tasapainottamisen toimenpiteet etenevät.
- Uuden sairaalan toimintatapoja kehitetään ja tulevaisuuteen valmistaudutaan tehostamalla toimintaa muun muassa automatiikkaa lisäämällä, esim. lääkerobotiikka.
- Perhe- ja sosiaalipalvelut ja OYS psykiatrian toimialueella koettiin, että mielenterveys- ja päihdeasiakkaiden palveluita käsittelevä arviointi on tiedolla johtamisen näkökulmasta merkittävä ja tukee palveluiden kehittämistyötä.

Tarkastuslautakunnan arvioinnit 2023

Talouden arviointi

Hyvinvointialueen on tärkeää jatkaa talouden tasapainottamistoimenpiteiden toteuttamista määrätietoisesti, jotta kertyvät alijäämät pystytään kattamaan vuoden 2026 loppuun mennessä.

Keskeiset havainnot:

- Negatiivinen vuosikate kertoo talouden merkittävästä epätasapainosta.
- Hyvinvointialueen oma pääoma on heikko.
- Tuloslaskelman ja taseen tunnusluvut kertovat heikosta taloudellisesta tilanteesta.
- Hyvinvointialuekonsernin taloudelliset tavoitteet eivät toteutuneet.
- Arviointimenettelyn uhka on olemassa.
- Talousarvion sisällöllinen laatu on parantunut edelliseen vuoteen verrattuna.
- Hyvinvointialueella on tahtotila ja mahdollisuus kattaa ensimmäisten toimintavuosien aikana kertyvät alijäämät vuoden 2026 loppuun mennessä.

Tavoitteiden arviointi

	Valmis	Etenemistä havaittu	Osittaista etenemistä havaittu	Ei havaittu etenemistä	Ei voitu arvioida
Strategia	17 %	17 %	13 %	29 %	25 %
Sote-järjestämissuunnitelma	10 %	24 %	10 %	3 %	53 %
16 kohdan toimeenpanosuunnitelma	38 %	44 %	19 %	-	-
Palvelurakennemuutos	25 %	62,5 %	-	12,5 %	-

	Valmis	Toteutuksessa	Suunnittelussa	Ei aloitettu
Talousarvion toimenpiteet	33 %	62 %	4 %	1 %
Talouden tasapainottamisen toimenpiteet	46 %	51 %	3 %	-

Toiminnan käynnistymisen jatkoseuranta

Henkilöstön työskentelyolosuhteet eivät olleet muuttuneet parempaan suuntaan vuoden 2023 alun tilanteesta. Henkilöstöä kuormittavat muun muassa muutokset sekä niistä aiheutuva epävarmuus ja työntekijäpula. Asiakas- ja potilastyössä on toiminnallisia ja rakenteellisia haasteita, jotka osin vaikeuttavat hoitoon/palveluun pääsyä, hoidon oikea-aikaisuutta ja tarkoituksenmukaisen hoidon toteutumista.

Keskeiset havainnot:

- Vastaukset kuvastivat henkilöstön työhyvinvoinnin heikentymistä ja kuormituksen lisääntymistä.
- Uutena asiana esille nousi eettisen kuormittumisen lisääntyminen.
- Muutoksen edetessä tiedottamiseen ja tiedonkulkuun liittyvät haasteet olivat lisääntyneet.
- Esihenkilöiden työkuormitus oli pysynyt korkeana ja tuki koettiin osin riittämättömäksi.
- Potilastyötä haastoivat rinnakkaiset tietojärjestelmät ja jatkohoitopaikkojen vähäisyys sekä niiden hidas saatavuus. Jatkohoitopaikkojen vähäisyys ruuhkautti osastoja ja päivystyksiä.
- Henkilöstön kokemus osallistumisesta muutoksen suunnitteluun ja toteutukseen oli heikentynyt.

Lasten, nuorten ja perheiden palvelut

Sosiaali- ja terveystalvelujen ja varhaiskasvatuksen välinen yhteistyö

Varhaiskasvatuksen ja sosiaali- ja terveystalvelujen välinen yhteistyö vaihtelee kunnittain. Strategian, järjestämssuunnitelman sekä talousarvion ja -suunnitelman tavoitteet ennaltaehkäisevästä työstä sekä toimivien yhteistyörakenteiden ja toimintamallien luomisesta ovat osin toteutumatta.

Keskeiset havainnot:

- Varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan välinen yhteistyö oli aktiivisinta ja se arvioitiin toimivimmaksi.
- Lastensuojelun kanssa tehtävä yhteistyö vaihteli eniten kunnittain. Yhteistyön tiivistämiselle sekä yhteisten toimintamallien kehittämislle koettiin tarvetta.
- Yhteistyötä vammaispaalvelujen, kehitysvammaisten palvelujen ja varhaiskasvatuksen välillä on syytä arvioida ja tiivistää niiden kuntien osalta, joissa se on ollut vähäistä.
- Varhaiskasvatuksen ja sosiaali- ja terveystalvelujen välillä oli toimivaksi koettuja yhteistyön muotoja sekä moniammatillisia työryhmiä.
- Vastausten perusteella oli osin epäselvää, kenen vastuulla varhaiskasvatuksen ja sosiaali- ja terveystalvelujen välisen yhteistyön ylläpitäminen ja kehittäminen on.

Lasten, nuorten ja perheiden palvelut

Psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuus perusopetuksessa

Psykologi- ja kuraattoripalvelujen saatavuudessa on puutteita ja palvelut eivät vastaa kasvanutta palvelun tarvetta. Hyvinvointialueen on tärkeää varmistaa hoito- ja palveluketjujen toimivuus psykologi- ja kuraattoripalveluissa sekä niihin liitännäisissä palveluissa. Palvelujen kehittäminen vaatii tavoitteellista yhteistyötä hyvinvointialueen ja alueen kuntien kesken.

Keskeiset havainnot:

- Henkilöstöresursseihin ja palvelujen saatavuuteen liittyvät ongelmat on tunnistettu jo ennen hyvinvointialueuudistusta kuntien järjestäessä palveluita. Haasteet ovat jatkuneet hyvinvointialueella ja erityisesti psykologipalvelujen saatavuus on heikentynyt, kun ostopalvelusopimuksia on päättynyt.
- Lainmukainen henkilöstömitoitus ei toteudu.
- Koska psykologien saatavuus on ollut pitkään heikko, on ensiarvoisen tärkeää tässä tilanteessa kohdentaa psykologien työpanos tehtäviin, jotka edellyttävät psykologin koulutusta ja samalla varmistaa palveluun pääsy lainmukaisessa ajassa.
- Lasten ja nuorten mielenterveyden tuen tarpeen kasvu on todettu THL:n valtakunnallisissa selvityksissä, ja hyvinvointialueen oppilashuollon ammattilaisten kokemukset ovat yhdenmukaisia valtakunnallisten selvitysten kanssa.
- Tarkastuslautakunta pitää hyvänä, että hyvinvointialue panostaa palvelujen kehittämiseen mm. käynnissä olevan lapsibudjetoinnin kehittämishankkeen kautta.

Päihde- ja mielenterveysasiakkaiden palvelut

Monialainen yhteistyö aikuisten mielenterveys- ja päihdepalveluissa

Arviomuistio on käsitelty aluevaltuustossa 18.12.2023.

Monialainen yhteistyö toteutui heikosti mielenterveys- ja päihdepalveluiden välillä. Samanaikaista mielenterveys- ja päihdehäiriötä sairastavan asiakkaan on vaikea saada hoitoa molempiin ongelmiinsa. Tarvitaan panostusta asiakaslähtöisten palvelujen ja monialaisen yhteistyön edistämiseen ja johtamiseen.

Keskeiset havainnot:

- Palvelujärjestelmällä on vaikeuksia tuottaa palvelut yhteen sovitetusti asiakkaiden yksilölliset tarpeet huomioiden.
- Nykyiset toimintamallit eivät tuota samanaikaista mielenterveys- ja päihdehäiriötä sairastavalle riittävää terveyshyötyä ja hoidon vaikuttavuus jää vajaaksi.
- Esihenkilö- ja työntekijätasolta puuttuvat sellaiset yhteistyörakenteet, jotka mahdollistavat monialaisen yhteistyön ja palvelujen sisällöllisen kehittämisen yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.
- Nykyisen organisoitumistavan koetaan eriyttävän mielenterveys- ja päihdetyöntekijät toisistaan.
- Päihdeasiakkaisiin kohdistuu stigmaa, joka estää tarpeenmukaisen hoidon saamisen niin mielenterveyshoidon kuin somaattisen hoidonkin osalta.
- Työntekijöillä oli halukkuutta monialaiseen yhteistyöhön ja yhteiseen kehittämiseen.

Asiakas- ja potilasturvallisuus

Asiakas- ja potilasturvallisuusstrategian toimenpiteiden edistyminen

Kansallisen asiakas- ja potilasturvallisuusstrategian toimenpiteet edistyvät hyvinvointialueella, mutta ne eivät ole edenneet toimeenpanosuunnitelman aikataulussa. Pohteen asiakas- ja potilasturvallisuutta koordinoi, ohjaa ja valvoo asiakas- ja potilasturvallisuuden yhteistyöryhmä.

Keskeiset havainnot:

- Asiakas- ja potilasturvallisuuden yhteistyöryhmän jäsenet ja sisältö eivät vielä kata koko asiakas- ja potilasturvallisuusstrategian toimeenpanoon vaadittavaa kokonaisuutta.
- Jatkossa on tärkeää arvioida, pystytäänkö nykyisellä asiakas- ja potilasturvallisuuden organisointitavalla riittävästi koordinoimaan asiakas- ja potilasturvallisuuden kokonaisuutta ja antamaan riittävä panos asiakas- ja potilasturvallisuuden edistämiseksi.
- Tärkeää on myös laatia suunnitelma, miten turvallisuuskulttuuria johdetaan ja edistetään sekä lisätään osaamista riskien hallintaan, arvioimiseen ja korjaavien toimenpiteiden suunnitteluun organisaation kaikilla tasoilla.
- Pohteen strategiassa on tärkeää näkyä selkeämmin asiakas- ja potilasturvallisuuden edistäminen.

Omistajaohjaus

Hyvinvointialueen omistajaohjauksen ja raportoinnin käytäntöjä on tarkoituksenmukaista tarkentaa hyvän hallinnon ja avoimen tiedonkulun varmistamiseksi. Asiantuntijoiden näkemykset ja suositukset ei kaikilta osin toteudu hyvinvointialueen konserniyhteisöjen hallitusten jäsenten nimeämisessä.

Keskeiset havainnot:

- Hyvinvointialueen hallintosääntö ei määrittele yksiselitteisesti sitä ketkä kuuluvat konsernijohtoon. Myöskään konserniohje ei määrittele konsernijohtoon kuuluvia.
- Hyvinvointialueen hallintosäännön mukaan konsernijohto vastaa konserniyhteisöjen ohjauksesta sekä yhteisöjen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan järjestämisen ja tuloksellisuuden valvonnasta.
- Hyvinvointialuekonsernia koskevissa asioissa on tärkeää kiinnittää huomiota esteellisyyssäännöksiin.
- Hyvinvointialueen asettamat yleiset tavoitteet konserniyhteisöille eivät kaikilta osin täyty.
- Konserniohjeen mukaan hyvinvointialueen ennakkokäsitys pyydetään vapaamuotoisesti, esimerkiksi sähköpostitse, hyvinvointialuejohtajalta ja konsernipalvelujen johtajalta. Tarkastuslautakunta näkee, että ennakkokäsitys on perusteltua hankkia päätöspykälänä aluehallitukselta. Käytäntö selkeyttää juridisia vastuita, parantaa hallinnon avoimuutta sekä hyvinvointialueen luottamushenkilöiden ja alueen asukkaiden tietojensaantioikeutta.
- Esko Systemsin asioiden käsittelystä aluehallituksessa on vaikea löytää tietoa. Esimerkiksi hakusanoilla Esko Systems ei löydy yhtään aluehallituksen kokousasiaa hyvinvointialueen Tweb-asianhallintajärjestelmästä.

Hankinnat

Hyvinvointialueen hankintayksiköillä on tahtotila järjestää hankinnat tuloksellisella ja tarkoituksenmukaisella tavalla, kunhan toiminta saadaan vakiintumaan ja tiedolla johtaminen onnistuu. Toiminnan vakiinnuttaminen edellyttää, että hankintojen toteuttamiseen ja kehittämiseen on riittävät resurssit (henkilöstö, työkalut) ja osaaminen. Lisäksi ruuhkautuneet hankinnat tulee purkaa ja varmistaa toimiva riskienhallinta.

Keskeiset havainnot:

- Hankintojen organisoitumisen vahvuus on, että jokainen hankintoja tekevä yksikkö voi keskittyä oman osaamisalueensa kilpailutuksiin ja sopimusten seurantaan.
- Havaintojen perusteella ei tule selkeää käsitystä siitä, miten varmistetaan Pohteen hankintojen strategisen johtamisen kokonaisvastuu ja kehittäminen.
- Hyvinvointialueella on laadittu hankintaohje, joka kuvaa hankintaprosessit. Yksiköiden hankintaprosessikuvaukset olivat vielä kesken ja käytössä oli vielä sairaanhoitopiirin aikaisia kuvauksia.
- Yksiköiden kokemukset prosessien sujuvuudesta ja selkeydestä vaihtelivat. Hankintoihin liittyvät toimivallat koetaan pääosin selkeiksi ja sujuviksi. Toimivalloissa pysymistä pystytään myös valvomaan.
- Hyvinvointialueella ei ole käytössä hankinta-/kilpailutuskalenteria.
- Kaikki hankinnat ja sopimukset on tärkeää saada dokumentoitua järjestelmiin, eikä niitä tule olla manuaalisesti pidetyissä seurantalistoissa.
- Vertailukelpoisten tietojen puute haittaa talousarvion ja järjestämissuunnitelman mukaista monituottajuusmallin toteuttamista.
- Myönteistä on, että markkinaoikeudella ei ole ollut tarvetta tehdä ratkaisuja Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen hankinnoista vuonna 2023.
- Apteekin hankintatiimin pienuus muodostaa merkittävän riskin, joka voi viivästyttää lääkehankintoja ja pahimmillaan vaikuttaa Pohjois-Suomen yhteistyöalueen laajuisiin kilpailutuksiin.

Tuloksellisuuden arviointi

Tuloksellisuuden arviointi

- Tarkastuslautakunta on arvioinut tuloksellisuutta yhteenvedona vuoden 2023 arviointien sekä tilinpäätöstietojen pohjalta.
- Tuloksellisuutta on arvioitu neljästä näkökulmasta: toiminnan, talouden, henkilöstön sekä asiakkaiden ja sidosryhmien näkökulmista.
- **Tuloksellisuuden osalta on kehittämistarpeita kaikilla neljällä osa-alueella, eli toiminnan, henkilöstön, talouden ja hallinnon sekä asiakkaiden ja sidosryhmien osalta.**
- **Toiminta:** toiminnassa on myönteistä kehitystä ja Pohteen toiminnalliset tavoitteet edistyvät. Haasteita on erityisesti hoito- ja palvelutakuun toteutumisessa.
- **Talous:** Hyvinvointialueen talouden tila on heikko ja arviointimenettelyn uhka on olemassa. Talouden sopeuttamistoimenpiteillä on saatu positiivisia vaikutuksia talouteen. Talouden sopeuttamista on välttämätöntä jatkaa määrätietoisesti.
- **Henkilöstö:** Sairauspoissaoloprosentti on 5,3. Henkilöstön kokemus osallisuudesta ja mahdollisuuksista vaikuttaa muutoksiin töissä on alentunut. Niiden työntekijöiden osuus, jotka suosittelevat Pohdetta työnantajana on noin 54 %.
- **Asiakkaat ja sidosryhmät:** Asiakaspalautejärjestelmän käyttöä on laajennettu vuoden 2023 loppua kohden. Sidosryhmäyhteistyötä on kehitetty laatimalla OSUVA-ohjelma. Ulkoisessa viestinnässä on kehitettävää. Lisäksi yhteistyötä kuntien kanssa tulee kehittää.

Tarkastuslautakunnan suositukset

Tarkastuslautakunnan suositukset ja niiden seuranta

- Tarkastuslautakunnan arviointitoiminnan tarkoituksena on tukea arviointitiedon avulla hyvinvointialueen päätöksentekoa ja toiminnan kehittämistä.
- Arviointien yhteydessä tarkastuslautakunta antaa harkintansa mukaan toimenpidesuosituksia ja tuo esiin vaihtoehtoisia toimintatapoja.
- Tarkastuslautakunta seuraa suositustensa etenemistä arviointikertomuksessa.
- Arviointikertomuksessa tarkastuslautakunta antaa suosituksia Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointialueen toiminnan kehittämiseksi. Suositusten kategoriat ovat
 - Lainsäädännön vaatimusten noudattaminen
 - Toiminnan tuloksellisuuden parantaminen
- Aikaisemmin annetuista suosituksista otettiin jatkoseurantaan 22 kpl, joista
 - 1 kpl oli valmis
 - 12 kpl havaittiin etenemistä
 - 7 kpl havaittiin osittaista etenemistä
 - 2 kpl ei havaittu etenemistä

=> Jatkoseurantaan otetuista suosituksista on 91 %:n osalta ryhdytty toimenpiteisiin.

Pohde

Pohjois-Pohjanmaan
hyvinvointialue

Kiitos.

Lisätiedot:

Tarkastuslautakunnan puheenjohtaja

Kari Pentti

p. 050 5590 450

kari.pentti@alavieska.fi

Tarkastusjohtaja

Tarja Lempeä

p. 050 407 2078

tarja.lempea@pohde.fi